

KOTKARAHVALE KÜLLA

HENDRIK RELVE

„EESTI KOTKAD“. Režissöör **Rein Maran**, stsenaristid **Rein Maran** ja **Urmas Sellis**, operaatorid **Tõnu Talpsep**, **Rein Maran** ja **Konstantin Knutov**, muusika: **Tuule Kann** ja **Gicu Rau**, diktor **Tõnu Mikiver**, toimetaja ja monteerija **Margit Maran**, konsultandid **Ülo Väli**, **Asko Lõhmus**, **Tiit Randla** ja **Eerik Leibak**, töörühm: **Harri Põldsam**, **Joosep Matjus** ja **Arbo Maran**, AVID montaaži järeltöötlus: **Tambet Tasuja** ja **Rainer Kask** (Tri Angle OÜ), heli järeltöötlus: **Tiina Andreas** (Film Audio), produtsent **Rein Maran**, filmis on kasutatud **Vladimir Ivanovski** ja **Sergei Plitkevitsi** fotosid. Betacam SP, 51 min, värviline. © Gaviafilm, 2005.

„KOTKA SEIRE EESTIS“. Stsenarist ja režissöör **Rein Maran**, operaatorid **Tõnu Talpsep** ja **Rein Maran**, konsultandid **Tiit Randla** ja **Urmas Sellis**, AVID montaaži järeltöötlus: **Tambet Tasuja** ja **Rainer Kask** (Tri Angle OÜ), heli järeltöötlus: **Tiina Andreas** (Film Audio), produtsent **Rein Maran**. Betacam SP, 29 min, värviline. © Gaviafilm, 2005.

Kes meist ei teaks, et puude kuningas on tamm, loomade kuningas karu ja lindude kuningas kotkas. Siiani ei ole ükski kolmest kuningast **Rein Marani** looma- ja loodusfilmide peategelane olnud. Kui meie teenekaim loodusfilmide tegija kunagi loomaliike tutvustavate dokumentaalfilmidega alustas, olid filmis „Okaslinnus“ (1971) peategelasteks

hoopis väikesed ja argised metsasipelgad. Vahepealsete aastakümnete jooksul jäädvustas Maran lausa ilmutusliku värskuse ja sügavusega veidi suuremate loomade – ämblike, rästikute, kärnkonnade elu. Siis tulid juba sissevaated päris suurte ja väarikate olendite, nagu laululuige ja ilvese maailma. Nüüd, kolmkümmend neli aastat pärast debüüti „Okaslinnusega“, jõudis järg lõpuks lindude kuningani.

Tänavu 25. mail kinos „Sõprus“ esilinastunud filmi „Eesti kotkad“ alguskaadrid häälestavad vaatajat justkui elamusfilmi lainele. Rohust kergitab end kühvelsarvedega hiidkasvu põdrapull. Järgnevad vaated ürgilmelisse lopsakate sõnajalgadega lodumetsa. Helitaustaks lumuvad vilepillihelid, mis kuidagi sarnanevad ühtaegu nii euroopa vanamuusika kui ka indiaani vilepilliga. Siis aga tuuakse vaataja mõistusele. Asjalik diktorihääl annab märku, et tegu on ikkagi õppefilmiga. Alustatakse Eestis elavate kotkaliikide järjestikust tutvustamist. Ei puudu sealtki tundeid ärgitavaid filmilõike. Saame näha, kuidas taeva all liugleb just nagu muinasjutuline tiibadega lendkala. Tegelikult on see siiski kalakotkas, kel küünte vahel pea-aegu sama suur kalapurikas kui ta ise. Võime kaua kaasa elada paduvihmas oma pesapuul valvavale merikotkale. Tema liikumatust rahust ja täielikust ükskõiksusest vihma suhtes näib kiirgavat ajatut tarkust. Umbes nagu sügavas

„Eesti kotkad“, 2005. Režissöör Rein Maran. Madukotkas.

meditatsioonis viibivast mungast, kelle meele seisund on nii kirgas, et aeg ja koht kaotavad igasuguse tähtsuse. Samas hiilib pähe loomulik küsimus, et millistes tingimustes pidi nende kaadrite jäädvustamisel viibima operaator. Küllap ikka samades, mis kotkas: lausvihmas, kiikuval puuksal oma varjes lõpmata kaua konutades. Ilmselt pidi temagi neis ebaharilikes oludes tundma end veidi nagu munk, kes kotka elu saladuste mõistmiseks lihasuretamisega peab tegelema. Omamoodi tähendust täis olid pikad sõnatud kaadrid, kus kaljukotkas talvisel soomaastikul ronkade-ga jageleb. Mitme minuti jooksul polnud kuulda ühtegi diktori selgitavat sõna. Neid polnud tarvis, sest sündmustik rullus omasoodu looduslikul viisil vaid linnuhäälte saatel parajalt pingelisena, dramaatilise ja põnevana.

Siiski on kogu kotkaste filmi põhirõhk suunatud selgelt asjaliku teabe jagamisele. Saame põhjaliku ülevaate meie viie pesitseva kotkaliigi, kalakotka, väike-konnakotka, suur-konnakotka, merikotka ja kaljukotka elust. Valgeline filmimeeste abiga heidame pilgu isegi Eesti jaoks üliharuldase madukotka ellu. Madukotkast on Eestis küll vahel lendamas nähtud, kuid tema viimane pesitsus on teada kolmekümne aasta tagusest ajast. Lõviosa filmist kulub selgitustele, mismoodi kodumaised kotkaliigid välja näevad, kus elutsevad, mida söövad ja millised ohutegurid neid ähvardavad. Ilmneb, et väike-konnakotka ja merikotka käsi käib hästi, aga suur-konnakotkal kehvasti. Viimati mainitud liigi ühe suurema ohuteguri tutvustamisel jõutakse juba välja päris teadusfilmi tasandile. Vaatajat viiakse kurssi hüb-

„Eesti kotkad“.
Kaljukotkas.

riidkonnakotka probleemiga. Kotkastelt võetud vereproovide põhjal tehtud geenianalüüsid on tõestanud, et suur osa varem suur-konnakotkasteks peetud isendeid on tegelikult väike-konnakotka ja suur-konnakotka ristandid. Kuna suur-konnakotkad on Eestis niigi hääbuv sugu, võib hübriidide osatähtsuse kasv hääbumist veelgi kiirendada.

Kaljukotka käsitlese juures näib, et nüüd hakatakse avama kotkaste teema tõeliselt kütkestavat ja olulist külge. Mainitakse, et kaljukotkas pole selle liigi päris rahvapärane nimi ja vanarahvas on teda tundnud rohkem maa- või laanekotka nime all. Siis teatatakse, et kotkad on inimese jaoks ikka olnud võimu ja vägevuse sümboliks, et nad on elavaks sillaks müütilise ja tänapäeva maailma vahel. Ühesõnaga, vaatajal tekib lootus, et nüüd võetakse käsile kotka tähendus pärimustes ja rahvausundis. Nii nagu Rein Maran neid lõimi väga meeldejäädvalt põimis oma varasematesse rästiku- või kärnkonnafilmidesse. Kotkad pakuksid ju nendest olevustest märksa rikkalikumat ja värvikamat folkloorset ja usundilist algmaterjali. Paraku piirdub kotkaste filmis see temaatika mõne üldistava lausega.

Mis teha. Kui on otsustatud teha ajalik õppefilm, ei ole seal ilmselt ruumi kõikvõimalike inimlike ja tundeliste kõrvalepõigete jaoks. Loodusteemaliste kodumaiste õppefilmide seas on kotkaste film muidugi silmapaistvalt kõrge tasemega. Enamikust neist üle oma süvenemise, operaatoritöö, komponeerituse ja haaravuse poolest. Meistriteos, millest igal teabefilmi tegijal edaspidi eeskujuga võtta.

Õppefilmis peab elamuslikkus paratamatult jääma loodusteadusliku teabe jagamise varju. Allakirjutanut isiklikult on sellest siiski kahju. Kotkas tekitab ju isegi nende inimeste peades, kes oma silmaga teda looduses seiranud pole, nii kergesti igasugu kõrgelennulisi seoseid ja aupaklikke tundeid. Tavainimene ju ei tohigi tegelikult seda lindu looduses kuigi põhjalikult uurida ega iseseisvalt jälgida. Ranged looduskaitseadused nõuavad kotka pesapaikade salastamist. Aga kui keegi kogemata pesa ligi satub, on tal keelatud ilma eriloata linde pesal häirida, filmida või pildistada.

Filmi tegijatele sai osaks eriline privileeg, piiluda lindude kuninga magamistuppa ja seda jäädvustada. Lugenud ja kuulnud filmitegijate endi suust tun-

„Eesti kotkad“.
Suur-
konnakotkas.

Rein Marani fotod

deid ja läbielamisi, mis neile kotkaste filmi tegemisel osaks sai, hakkab kuidagi kahju, et need seigad hoolikalt kaadri taha varjati. Filmi vändati kuuldavasti aastaid. Erinevate kotkaliikide pesade juurde rajati igal aastal uusi varjeid. Istuti kotkapesade läheduses lõputuid tunde, päevi ja nädalaid. Jälgitu kotkarahtva igapäevaelu toimetusi pisimate üksikasjadeni. Jagati kotkastega nii häid kui viletsaid päevi. Tõesti on vähe neid eestlasi, kes saanud nii kaua ja lähedalt piiluda lindude kuninga isiklikku ellu. Kui, siis vahest vaid **Urmas Sellis**, **Einar Tammur** ja veel mõned meie pühendunud kotkaurijad.

Filmi „Eesti kotkad“ esilinastuse järel „Sõpruse“ kinos näidati sealsamas filmi „**Kotkaseire Eestis**“. Selle jälgimine oli mõneti elamuslikum kui kotkaste film ise. Film kõneles persoonidest, kes peaaegu poole sajandi jooksul innukalt kotkaurimise ja -kaitsega Eestis tegele- nud. Peategelaseks oli seal üks kotkaurimise algatajaid **Tiit Randla**. Tema kõrval näidati eri põlvkondade inimesi, kes ligi poole sajandi jooksul kotkastega tegelemist oma südameasjaks pidanud. Kuni tänase „**Kotkaklubi**“ mitmete õige noorte liikmeteni välja. Kotkastele

pühendunud meestes (huvitaval kombel pole selles seltskonnas vist ühtegi naist) paistis olevat midagi ühist. Kas muudab teatud looduse olendiga pikaajaline suhtlemine ja tema elusse süüvimine inimest selle olendiga sarnaseks? Igatahes näis see erineva ea ja taustaga meestekamp kõik kuidagi kotkalikult isepäine, väärikas ja sõltumatu. Peaaegu nagu mingi indiaanihõimu salaühing, kes valinud oma tootemloomaks kotka.

Paistab, et sedapuhku leiab film „Eesti kotkad“ oma õige koha DVD-l, mida lõpptootena kavatsetakse luua. Sinna tahetakse koondada lisaks kotkaid ja nende uurijaid käsitlevale filmile kotkaste kohta käiv mitmekülgne arvutis kasutatav teaduslik informatsioon. Vanameister Rein Maranilt, meie loodusfilmide kuningalt, loodaks aga edaspidi näha järge Eesti looduse kuninglike olendite jäädvustamisel. Olgu nad siis heal tasemel õppefilmid, nagu „Eesti kotkad“, või mis veelgi parem, sellised elamuslikud ja inimlikult sügavalt hingestatud teosed, nagu olid „**Tavaline rästik**“ (1978) või „**Nõialoom**“ (1981).